

кримінальне судочинство, що впливає на їхню форму і зміст; в основі тактики захисту – єдина криміналістична методологія [6, с. 111].

Отже, підсумовуючи викладене, можна прийти до висновку, що тактика захисту є підсистемою криміналістичної тактики та являє собою розроблені на основі наукових положень криміналістичної тактики та апробовані практичною адвокатською діяльністю засоби, спрямовані на забезпечення найбільш оптимального варіанту правової позиції захисту і його реалізації в конкретних умовах, найбільш ефективні способи здійснення адвокатом дій із захисту прав і законних інтересів громадян. Такі засоби полягають у допустимому та раціональному поданні, дослідженні і використанні захисником доказової інформації, що забезпечує права та інтереси підзахисного в умовах протидії зі сторони обвинувачення та реалізуються у принципі змагальності сторін.

Список використаних джерел

1. Волобуєв А.Ф. Криміналістика : навчальний посібник. К., 2011. 504 с.
2. Острогляд О.В., Береський Я.О. Окремі теоретичні аспекти розуміння тактики захисту в кримінальному процесі України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2012. № 5. С. 129–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2012_5_23.
3. Іваницький Я.О. Про поняття тактики професійного захисту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 48. Том 2. 2018. С. 103–107.
4. Погорецький М.А. Тактика захисника: поняття, зміст та місце в системі криміналістичної тактики. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 113–123. URL : http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2016_Sergeeva.pdf.
5. Аністратенко Ю. І., Грицок І. В. Стратегія та тактика захисту у кримінальному провадженні адвоката. *Юридична наука*. № 9(111)/2020. С. 107–118. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-111-9.13.

Панасюк Вікторія Вікторівна,

ад'юнкт 2-го курсу Національної академії
внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА Й ПОТЕРПІЛОГО ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, ВЧИНЕНОГО ЩОДО ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Домашнє насильство є глобальною проблемою, яка наявна в усіх культурах і громадах. Злочинці або постраждалі від домашнього насильства можуть бути представниками різних верств суспільства, належати до різних вікових, етнічних груп, мати різний рівень доходів або освіти. Жертви домашнього насильства можуть відчувати різні види насильства, включаючи психофізичне насильство та контроль за

насильством. На види домашнього насильства, з якими стикаються жертви, зазвичай, впливають період спільного проживання в шлюбі [1, с. 76], період спільного проживання без укладання шлюбу, період спільного проживання, що обумовлений іншими родинними зв'язками (батьківство, сестринські та братерські відносини, тощо), а також рівень освіти та матеріального забезпечення.

Непоодинокі випадки, коли потерпілими від домашнього насильства дедалі частіше стають батьки агресорів, особи похилого віку. У таких випадках правопорушники користуються безпорадністю та слабкістю осіб похилого віку, що проявляється не лише у психологічному насильстві, а й у застосуванні фізичної переваги, що використовується для «ув'язнення» останніх у закритих помешканнях і катуванні [2, с. 84].

Така ситуація викликає суспільний резонанс у суспільстві, тому в Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року [3] до окремої групи підвищеного ризику потрапляння в ситуацію домашнього насильства серед осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, жінок із сільської місцевості, віднесені і особи похилого віку.

Особа похилого віку, відносно якої вчиняється домашнє насильство, може бути досить унікальна, має певні поведінкові особливості та сукупність індивідуальних якостей. Однак деякі загальні психологічні аспекти можуть стати характерними:

- вразливість (багато осіб похилого віку стають вразливими через фізичні обмеження, проблеми зі здоров'ям, зменшення соціального контакту та залежність від інших для допомоги);

- страх та незахищеність (вони можуть відчувати страх перед насильником і нездатність захистити себе через свій вік та фізичну слабкість);

- прихованість (деякі жертви можуть намагатися залишити своє страждання прихованим та зберігати спокій перед іншими, щоб уникнути конфліктів);

- залежність (жертви можуть бути фізично, фінансово або емоційно залежними від насильника, що робить їх більш вразливими);

- страх звертатися за допомогою (зі страху перед подальшим насильством або репресіями багато жертв можуть боятися звертатися за допомогою до відповідних органів або служб підтримки).

Ці психологічні аспекти можуть розширюватися для осіб похилого віку, які стають жертвами домашнього насильства. Під час проведення досудового розслідування необхідно враховувати їх, також важливо надавати таким особам підтримку, слухати їх та допомагати знаходити шляхи виходу з цієї ситуації.

Стосовно особи правопорушника у кримінальному провадженні по фактах домашнього насильства І.А. Ботнарєнко зазначала, що особу злочинця, яка вдається до насильства в сім'ї, слід розуміти як

особу, що вчиняє умисні насильницькі дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру відносно члена (членів) своєї сім'ї [4, с. 86].

Задля повного та об'єктивного розслідування обов'язковим є вивчення та аналіз особистісних характеристик особи-кривдника, що вчиняє домашнє насильство, а саме таких трьох груп ознак (властивостей, якостей):

1) соціально-демографічні (стать, вік, соціальне становище, рівень освіти, сімейний стан, рід занять тощо);

2) кримінально-правові (зміст і мотивація, одноосібний чи груповий характер злочинної діяльності, тривалість та інтенсивність злочинної діяльності, наявність чи відсутність судимості тощо);

3) соціально-психологічні властивості та якості осіб, які вчинили злочин (світогляд, інтереси та життєві установки) [5, с. 97].

Особа, яка вчиняє домашнє насильство щодо осіб похилого віку, може мати різні психолого-криміналістичні характеристики і мотиви для своїх дій. Ці мотиви обумовлені, в певній мірі, рівнем родинних зв'язків. Вони можуть бути родичами, опікунами, співмешканцями або іншими особами, які перебувають у безпосередньому контакті зі старшими людьми.

Посилення мотивації вчинення протиправних дій обумовлене ще й вживанням правопорушником алкоголю або наркотичних засобів. Також надмірна кількість вільного часу, відсутність зайнятості, небажання до суспільно-корисної праці та самовдосконалення, тільки сприяє вчиненню домашнього насильства.

За результатами вивчення матеріалів судових проваджень 73 % особи-кривдники чинили психологічний тиск, бажають контролювати, змушуючи залежати від них фінансово, фізично та емоційно.

Вчинення домашнього насильства, з одного боку, пов'язане з об'єктивними соціальними явищами, які негативно впливають на формування особи і проявляються в егоїстичних, антисуспільних поглядах і звичках, що лежать в основі кримінальної поведінки, а з іншого боку – з обставинами, що сприяють реалізації таких поглядів і звичок у конкретному злочині. Тому, визначивши характеристики як особи, яка може страждати від домашнього насильства, так і особи-кривдника відіграє значну роль для подальшого розслідування.

Список використаних джерел

1. Nanda Rizki, Rakhmita, & Haiyun, Nisa. (2019). Vidminnosti u formakh domashnoho nasylystva za vikom u shliubi ta rivnem osvity [Differences in forms of domestic violence by age of marriage and level of education]. *PSYMPATHIC: Scientific Journal of Psychology*, 1(6), 73-84. doi: 10.15575/psy.v6i1.4184.

2. Комаринська Ю.Б. Психолого-криміналістична характеристика особи потерпілого в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із домашнім насильством. *Юридична психологія*. 2021 рік. № 2(29). С. 82–91. DOI <https://doi.org/10.33270/03212902.82>.

3. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовт. 2018 р. № 728-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018>.

4. Ботнаренко І.А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (103). С. 83–96.

5. Біленко С.П. Кримінологічна характеристика кривдника. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренко*. 2019. Вип. 2 (86). С. 95–105.

Пасічніченко Дмитро Олександрович,
здобувач ступеня доктора філософії
Національної академії внутрішніх справ

ТАКТИКА ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МОДЕЛІ «БАРНАХУС»

Проблема насильства над дітьми є гострою, комплексною та непрогнозованою не лише в Україні, але і у всьому світі. Міжнародна спільнота перебуває у постійному розвитку та впровадженню нових норм та стандартів попередження, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень, вчинених щодо дітей.

Однією з проблем, яка постає під час розслідування таких кримінальних правопорушень є відсутність злагодженості у діяльності великої кількості суб'єктів різної спрямованості, основне завдання яких є забезпечення найкращих інтересів дитини у своїй сфері.

Тому в останні роки дедалі більше говорять про необхідність запровадження міжвідомчої та міждисциплінарної співпраці у поєднанні із застосуванням спеціальних практик та методик допиту дитини як рішучого кроку в захисті прав дітей, які постраждали від кримінальних правопорушень, та дітей, які стали свідками жорстокого поводження та насилля, найбільш ефективною з яких стала модель Barnahus (далі – «Барнахус») [1].

Модель «Барнахус» передбачає міждисциплінарні та міжвідомчі заходи втручання, організовані під одним дахом у дружньому до дитини середовищі, де в центрі зосереджені найкращі інтереси дитини. Кожній дитині пропонують міждисциплінарний, професійний і дружній до дитини захід втручання, через спільне керування справами й перегляд. «Барнахус» часто описують як будинок із чотирма кімнатами, що становить частину міждисциплінарної та міжвідомчої структури [2].

Одна з чотирьох кімнат є «Кімната розслідування та судового провадження», основним функціоналом якої є спеціально обладнане місце для проведення допиту дитини. За загальним правилом моделі «Барнахус», допит дитини проводиться у формі інтерв'ювання.